

BENEDIKT XVI. POSLJEDNJI RAZGOVORI S PETEROM SEEWALDOM. PRILOZI ZA PORTRET BENEDIKTA XVI.

Osoba

Nedavno je na hrvatskom jeziku izišla knjiga (Split: Verbum, 2016.) njemačkog autora Petera Seewalda koji je objavio već tri knjige razgovora s kardinalom Ratzingerom. Povodom toga smatramo prikladnim osvrnuti se i malo šire na ovu knjigu iz koje se mogu iščitati na određeni način život i djelo pape Benedikta XVI. slijedeći nit koju je utro Seewald svojim knjigama o Ratzingeru. Prvu je izdao 1996. pod nazivom *Sol zemlje*, drugu 2000., a na hrvatski je prevedena 2003. godine *Bog i svijet. Vjera i život u našem vremenu* te treću *Svjetlo svijeta. Papa, Crkva i znakovi vremena. Razgovor s Peterom Seewaldom* koja je prevedena na hrvatski 2010. godine. Ovi *Posljednji razgovori* vođeni su 2013., uglavnom nakon odreknuća Benedikta XVI. a objavljeni su 2016. godine na njemačkom i hrvatskom, kao naravno i na mnogim drugim jezicima (76). Kao što naslov kaže, to su posljednji razgovori kardinala Ratzingera koji je 2005. postao papa Benedikt XVI. i tim su važniji jer su ipak razgovori s poglavarom Katoličke Crkve, i to posljednji. Pokušat ćemo ovdje dati neku skicu za mali portret Benedikta XVI. koji se nudi u tim razgovorima, a očito da je i on, kao i novinar Seewald, želio da na neki način zaokruži svoj životopis sve do odreknuća od papinske službe. Treba dodati da je te razgovore Benedikt autorizirao.

Joseph (Josip) je najmlađi od troje djece uz brata Georga (Juro), koji je postao svećenik, i sestru Mariju. Josip je rođen 1927. u Bavarskoj. Otac je bio žandar pa se obitelj nekoliko puta selila. Opisujući svoje djetinjstvo, ističe kako je otac je bio strog, od reda, crkven i pobožan, što je prenio i na djecu (61, 65, 73). Majka je bila srdačna i brižna i, dakle, različita od oca (66), što je vjerojatno pravilo dobru ravnotežu u obitelji. Sestra se nije udavala pa je vodila kućanstvo kod Josipa (166). Roditelji i sestra su stanovali kod njega već u Freisingu/München, gdje je počeo profesorsku službu (114). Sestra ga je stalno pratila sve do smrti 1991. Priznaje iskreno: „Rekao bih da je ona uvelike određivala

temeljno ozračje mojega mišljenja i bivstvovanja“ (115). I s bratom Georgom bio je u dobrim odnosima. Naglašava da je njegov otac bio protiv nacizma i Hitlera. To je važno jer su to neki potencirali kao sporno kod samoga Ratzingera. Josipa su sa 16 godina mobilizirali nacisti, a onda je napustio vojsku, odnosno dezertirao iz nje (78). Bio je zarobljen od američkih trupa, a uvjeti u zarobljeništvu bili su loši: ležalo se na ledini i malo je bilo hrane, jednom dnevno se jelo, i to vrlo oskudno. U zarobljeništvu je dobio i svećeničko zvanje (81).

Vjerujemo da je zanimljivo podsjetiti kako sam Ratzinger smatra da je bio plah, prkosan, malo emocionalan, nije razgovorljiv (68, 156). Sam sebe opisuje kao samotnjaka i nepraktičnog. Ne radi uz glazbu i nije noćni radnik, ima potrebu spavanja 7-8 sati. Nitko mu nije pomagao u pisanju, a piše stenografijom i olovkom radi brisanja (123). Već u mladosti volio je latinski i grčki, čak je pisao i pjesme na ta dva jezika. Volio je liturgiju, barok, a od glazbe najviše Bacha i Mozarta, a i sam je svirao klavir (73). Nije znao talijanski kad je 1982. godine došao u Rim. Rado šeće i vozi bicikl. Sam je sebi imao duhovne vježbe.

U razgovorima kaže da je lošeg zdravlja, a doživio je već 90 godina. Godine 1991. je imao moždani udar i ne vidi na lijevo oko, a 1997. ugrađen mu je pejsmeker (152). Seewald često spominje da se Papa smije, što će za mnoge biti iznenađenje (26, 27, 50, 133, 239).

Profesor

Da ne ponavljamo poznate stvari, prijeći ćemo na profesorsku službu. Puno puta spominje da mu je profesorsko zvanje najdraže, čak je bio u stanju da se oko toga suprotstavi i svojem nadbiskupu (106, 110). Očito mu i danas smeta što je morao na popravni ispit za habilitaciju, jer bi mu došla u pitanje akademska karijera, a to je smatrao svojim posebnim pozivom. Zbog bijesa je spalio svoje izlaganje na habilitacijskom ispitu, a popravni mu je pomogao, kaže danas, u stjecanju poniznosti (70).

Predavao je fundamentalnu i dogmatsku teologiju, uglavnom kratko po 3-4 godine u Freisingu, Bonnu, Münsteru, Tübingenu i Regensburgu gdje ga je 1977. stiglo imenovanje za münchenskog nadbiskupa, čime je bio užasnut jer je osjećao „stranost spram zadaća vodstva i upravljanja“. Koliko god mu je profesura i pisanje bilo san, ipak „zna se da se ne smije živjeti prema snovima“ (175). Nije uvijek bio u dobrim odnosima s nekim kolegama pa je zbog toga otišao iz

Bonna u Münster, kao iz Münstera u Tübingen, a iz Tübingenà u Regensburg. Tvrdi se da su njegova predavanja slušali brojni studenti i umnažali bilješke. Uvjetovao je papi Ivanu Pavlu II. u prihvaćanju službe pročelnika Kongregacije za nauk vjere da može dalje pisati i objavljivati jer je smatrao da ima nešto važno reći svijetu (128, 180). Spominje dvadesetak suvremenih teologa, a smatra najboljima de Lubaca i von Balthasara s kojim je bio i prijatelj od 1967. S njima je sudjelovao u pokretanju časopisa *Communio* koji je bio i jest svojevrsni teološki kontrapunkt *Conciliumu*, a koji je promovirao, uvjetno rečeno, Rahnerovu teologiju. S Metzom je bio u dobrim odnosima, ali je smatrao da na pogrešan način unosi politiku u vjeru (161). Poznati su prijepori Ratzingera i Künga, pa to ne treba biti ovdje tema. Od starih teologa puno više cijeni Augustina nego Tomu (92-93). Stalno je bio uvjeren u važnost teologije jer “Bog negdje mora biti dostupan razumu” (119). Neki smatraju da je Ratzinger „mentalni autor“ enciklike *Fides et ratio* koja tretira odnos vjere i razuma. Oko Ratzingera su se vodile rasprave kako je, i je li, mijenjao teološki pravac. On smatra da nije, no zamjetno je da ipak jest; dovoljno se prisjetiti njegovih pozicija tijekom Koncila i onih koje je držao kao prefekt Kongregacije.

Možda se to može dobro vidjeti na temi II. vatikanskog sabora. On je bio peritus (koncilski stručnjak) kod kardinala Fringsa i dosta utjecao na neke koncilске ideje. Posebno se smatra važnim Fringsov govor 1961. o zadaćama budućeg koncila, a koji je napisao Ratzinger, tada teološki tinejdžer (33 godine). Ratzinger je bio suautor novog nacrtu dokumenta o *Objavi* koji su tradicionalisti nazvali prevratničkim i masonskim. Koliko je god i Ratzinger bio oduševljen Koncilom, ipak je ubrzo vidio kako neke stvari idu krivo. Već 1967. godine pita: nisu li stvari kod konzervativaca stajale bolje te dodaje da je kršćanska vjera obavijena maglom neizvjesnosti. Smatra da su mnoge stvari i koncilске ideje iskvarili novinari i da su koncilski oci malo vodili računa o političkim posljedicama koncilskih ideja (153).

Najpoznatija mu je knjiga *Uvod u kršćanstvo*, koju je posebno cijenio i Karol Wojtyła. Ratzinger smatra da mu je najbolja *Eshatologija*, a misli da je najviše dao u tri sveska *Isus iz Nazareta*, te je stoga smatrao kako ga mora napisati. Bio je uvjeren da ima nešto važno reći svijetu i da Bog to od njega očekuje (108). Već je 2013. rekao da više neće pisati jer mu nedostaje prave snage. Fascinantno je da i sada piše propovijedi, i to samo za 4-5 osoba, a misli kako i sad može otkriti nešto novo u Riječi Božjoj (27). Uz sve ostalo vrijedno je zapaziti da se Ratzinger raduje susretu u nebu sa svojom rodbinom (32).

Odnos Ivana Pavla II. i kard. Ratzingera

Neizostavno je reći barem par riječi o odnosu Ratzingera i Ivana Pavla II. Već po službi pročelnika Kongregacije za nauk vjere (1982.) Ratzinger je bio praktično drugi ili treći čovjek u Crkvi. I da nije bio na tom mjestu, ne bi vjerojatno ni bio Papa. Naglašava da su on i Wojtyła različiti karakteri i imali su različite poglede na neka pitanja, kao npr. pitanje međureligijskog dijaloga. Ratzinger se javno ograđivao od skupa u Assizu (1986.) na kojem su bili predstavnici gotovo svih velikih svjetskih religija. I to treba imati na umu pri njihovu uspoređivanju. Ratzinger ne krije da su se oni, iako različiti temperamenti, voljeli i poštovali (183, 188). Treba reći da je Ratzinger htio ići u mirovinu već nakon prvog petogodišnjeg mandata pročelnika i posvetiti se pisanju, ali mu Ivan Pavao II. nije dopustio i rekao mu je da treba ostati dok je on Papa i tako je bilo. Zanimljivo da Ratzinger priznaje kako je na konklavama 1978. glasao za Wojtyliu (177, a tajna!!!). Općenito se smatra da su njemački kardinali lobirali za Wojtylu. Ratzinger naglašava kako mu je Ivan Pavao II. dao odriješene ruke u mnogim pitanjima.

Papa

Ipak je najvažnije pitanje u ovoj knjizi Ratzingerova papinska služba i posebno odreknuće od nje. Ratzinger je izabran za Papu 2005. i bio Papa do 2013. Osam godina nije posebno dug, ali nije ni kratak pontifikat. To su dva predsjednička mandata. Ratzinger kaže da je bio svjestan da s obzirom na svoje godine (78 godina) nije bio za velike reforme. Općenito se smatra kako nije želio biti Papa i on je osjećao u sebi da nije za to. Više puta napominje da mu je to bilo teret (23). Često biva u životu da čovjek mora raditi ono što ne želi. Na pitanje zašto nije uzeo ime Ivan Pavao III., kaže da bi to bilo pretenciozno.

Moglo bi se reći kako su, među mnogim njegovim kvalitetama i dugoj suradnji s Ivanom Pavlom II., bile presudne i njegove tri izjave u teškim momentima za Crkvu, pogotovu ako se prisjetimo zdravstvenog stanja Ivana Pavla II. te da je Ratzinger praktički u to vrijeme bio „prvi čovjek“. A to su: izjava na križnom putu koji je sastavio za Ivana Pavla II. 2005. u kojem se tužio da ima puno prljavštine u Crkvi, zatim ona na ukopnoj misi Ivana Pavla II. da Petrova lađa propušta na više mjesta te na kraju ona o diktaturi relativizma. Onda ga je Gospodin „kaznio“

i rekao „evo sad ti popravljaj lađu“. Ovo me podsjeća na mandat koji Gospodin daje Franji Asiškome „idi popravi moju Crkvu“. Na eventualno pitanje zašto je prihvatio, Ratzinger odgovara kako je bio uvjeren da je kroz glasove kardinala sam Isus govorio i da se to ne može odbiti.

Nije bilo lako naslijediti Ivana Pavla II. Velikog već i zbog toga što je njegov pontifikat drugi po dužini u povijesti Crkve, odmah nakon Pia IX. (1846.-1878.). Wojtyła je načinio mnoge epohalne poteze, sam Wales, nekadašnji predsjednik sindikata Solidarność i države Poljske, tvrdi da su oko 50 % Wojtyline zasluge što je komunizam konačno srušen i poslan u povijest. Ivan Pavao II. je prvi Papa koji je posjetio sinagogu i džamiju, koji je toliko učinio za međureligijski dijalog. Kajao se za grijeh katolika i tražio oprost, ali i proglašavao brojne blažene i svete, oko 2000 ukupno. Koliko je putovao i obišao zemalja, može se zvati „leteći Papa“.

Seewald je načinio određeni sažetak Benediktova pontifikata

Uz sve redovne papinske poslove, kao što su mise, opće i privatne audijencije, istaknut ćemo neke posebnosti. Iako je mislio najbolje, koštalo ga je skidanje izopćenja s nekoliko biskupa lefebvrovca, posebno Williamsona koji je nijekao holokaust (13, 236), koštalo ga je na način da je u javnosti percipiran kao da je on nijekao holokaust. Također nije zanemariva i „Afera Vatileaks“ - kad je sobar pokupio više dokumenata i dao ih u javnost - opteretila je dobro Benediktov pontifikat iako on ne priznaje. Neki smatraju da je to bio ključni razlog odreknuća, iako se to nije dogodilo odmah nakon Vatileaksa jer „ne smije se odlaziti u trenutku oluje, nego upravo tada treba izdržati“ (241). Također predavanje u Regensburgu i citiranje cara koji govori negativno o islamu dobro je poremetilo odnose s islamskim svijetom. Mediji su puno eksploatirali Benediktovu odgovornost npr. za pedofiliju nekih svećenika, iako on nije izravno odgovoran za šutnju nego Ivan Pavao II. Treba reći koliko se organizirano eksploatira ta tema da često u javnosti ispadne kao da je većina svećenika pedofila. Zbog pedofilije Crkva je suspendirala oko 400 svećenika od oko 400 000 svećenika, što je 0,5 %. naravno i samo jedan slučaj bio bi previše. (Pedofilija je strašan zločin, nakon dugo šutnje, Crkva je smogla hrabrosti i suočila se s njom i upravo zahvaljujući Benediktu, svećenici odgovorni za ove zločine podvrgnuti su civilnim sudovima. Međutim, iznenađujuće je kako mediji koji na brutalan način eksploatiraju taj problem nikada ne

govore o istom problemu u drugim vjerskim zajednicama – a znamo da nijedna vjerska zajednica nije pošteđena toga zla - a da ne govorimo o toj nastranosti kod učitelja i profesora, a ni kod roditelja, gdje u postocima ima puno više tih slučajeva. To je očito dobar argument za sve protivnike Katoličke Crkve.

Benediktu je bilo mučno primanje političara, ukinuo je prisutnost više osoba na njegovim privatnim misama, kao i brojnije goste za objedima.

Prvi je Papa koji je bio na protestantskom bogoslužju, uklonio je iz papinskog grba tijaru kao oznaku svjetovne vlasti. Dopustio je slavljenje mise po starom tridentskom misalu koji su neki tumačili kao vraćanje unazad, molitva za Židove na Veliki petak i to je izazvalo neugodne komentare.

Seewald tvrdi, ali ne specifikira, da su bili napadi iz velikih medijskih kuća, bilo je otpora u Kuriji sve do izdaja (12-13), sam Benedikt veli da su ga neki u Njemačkoj htjeli maknuti (212).

Na koncu se Ratzinger odlučio odreći papinske službe, što je bio šok u Crkvi i izvan nje. Bile su brojne rasprave teološke, eklesiološke i pravne uopće o mogućnosti odricanja od službe jer odricanje Celestina V. nije ni blizu slično s obzirom na sve okolnosti, tako da nema zapravo prave usporedbe s Benediktovim odricanjem. Čak je i terminologija bila problematična jer Papa nema kome dati ostavku, pa se to nazvalo odreknuće. I termin *papa emeritus* (umirovljeni) je novi. Pitanje je teološko kako mogu biti dvojica papa? Kohabitacija dvaju papa puno zavisi od toga kakve su osobe papa emeritus i vladajući papa. U 15. stoljeću bila su trojica papa iz nereda, pohlepe i borbe za tu službu, sad mogu biti „trojica u miru“. Benedikt je otvorio put za buduća povlačenja s papinske stolice.

Benedikt je to dobro pripremio tako da je sve funkcioniralo i danas funkcionira. Kaže da se nije nikad ni minute pokajao. On smatra da je to i volja Božja jer je „puno razgovarao s Gospodinom“. Niječe da je to bježanje s križa, a to su mu neki predbacivali aludirajući na Ivana Pavla II. On poštuje zadnje dane malaksalosti i bolesti Ivana Pavla II. Velikog i smatra da su ga ljudi zbog toga još više zavoljeli, ali smatra kako to nije za njega.

Po našem sudu najpoznatija stvar Benediktova pontifikata ostat će odreknuće koje će biti tema i mnogih budućih istraživanja i rasprava. Iako je bilo prigovora ovoj knjizi, čak da se nije ni trebala objaviti, smatramo da je ona ipak vrijedna jer donosi njegove osobne razloge i obrazloženja, iako zasigurno nisu svi razlozi navedeni. Ovdje

imamo praktično Papine „ipsissima verba“ (osobne riječi) što će za buduće istraživače biti od velike važnosti, ali vjerojatno i od nekih osporavano njegovo tumačenje samog čina odreknuća.

Benedikt smatra kako je ovaj život u molitvi “drugi način da ostajem vjeran svojem služenju”. Dodaje da ništa nije izgubljeno od božanskog karaktera petrovske službe, a možda je ovim samo više došla do izražaja ljudska dimenzija (44).

Nijednog trena se ne kaje i kaže da nije ništa bitno propušteno. Naravno da je vrlo važno da je nasljednik dobar te da je i Benedikt zadovoljan s njim. A koliko su ljudski karakteri različiti, vidi se i po tome što je papa Franjo rekao da mu je lakše biti Papa nego nadbiskup Buenos Airesa. Papi Franji papinska služba djeluje gotovo kao eliksir pomlađivanja. I sam Benedikt veli za Franju: „Nova svježina u Crkvi, nova radost, nova karizma, koja dodiruje ljude, to je nešto lijepo“ (53). Seewald se dobro pripremio za ove razgovore a, uostalom, ovo mu je, kako što smo rekli, 4. knjiga razgovora s Ratzingerom. Seewald dobro poznaje crkvenu problematiku pa i sam Vatikan. Često su mu pitanja duža od Papinih odgovora. Seewald inače odavno iznimno cijeni Ratzingera i zapravo razgovori s Ratzingerom su ga doveli, od nevjere do vjere i do ulaska u Katoličku Crkvu jer je prije bio praktično nevjernik. Seewald je već od prvog intervjua s njim 1991. oduševljen osobom Ratzingera i to svjedoči i njegov uvod u knjigu. S nekim njegovim tvrdnjama o Benediktu mnogi se ne slažu, kao npr. „njegovo ustrajavanje u razumu kao jamcu vjere“, „njegovu modernost (...) što prije njega nitko nije učinio“. Zatim da je Benedikt „obnovitelj vjere“ te Seewaldova tvrdnja da je Benedikt „jedan od najznačajnijih papa uopće“ itd.

To su svojevrsni memoari i osvrt na cijeli dug i plodan životni vijek i daju određeni portret koji je sam Benedikt ispisao i nacrtao te je time portret još vredniji. Previše je Ratzinger važan da se ne bi njegovo mišljenje o različitim temama uvažavalo ili barem bilo zanimljivo. Treba na ovom mjestu ponoviti: odličan profesor, koncilski peritus, nadbiskup velike Minhenske nadbiskupije, pročelnik najvažnije crkvene Kongregacije, i to 23 godine, i onda to sve okrunjeno papinskom mitrom jednog Nijemca nakon više od 500 godina. I da bude šlag na tortu, povukao se kao prvi Papa nakon 700 godina s papinske službe pri punoj svijesti, promišljeno i dobro pripremljeno. Imamo privilegiju čuti sve to kako se događalo i koje su okolnosti. Može se pretpostaviti da nije baš sve rekao, uostalom već smo kazali da su njegovi odgovori često puno kraći nego Seewaldova pitanja. Neke je stvari u svojim

pitanjima Seewald prije čuo od samog Benedikta. Naravno da je Benedikt bio obazriviji u ocjenama živih ljudi, pogotovo kad više nije na petrovske službi. Može se uvijek postaviti i pitanje subjektivnosti, ali bez subjektivnosti ne može se doći do objektivnih istina. Bez obzira na sve rasprave, Seewaldovi razgovori s kardinalom Ratzingerom i s papom Benediktom biti će važni povijesni izvori za proučavanje ne samo Ratzingerova života i njegovih ideja nego ovoga razdoblja Katoličke Crkve.